

УДК 342.7

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2024.1.6>

Цісар Д. В.,
ад'юнкт відділення докторантури і ад'юнктури
Науково-організаційного відділу
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

СОЦІАЛЬНИЙ І ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДЕРЖПРИКОРДОНСЛУЖБИ УКРАЇНИ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Анотація. У статті досліджено окремі аспекти нормативно-правового забезпечення соціального і правового захисту військовослужбовців Державної прикордонної служби України (далі – Держприкордонслужби), які визначають основоположні засади державної політики України у цій сфері.

Крізь призму положень Конституції України розглянуто нормативні аспекти соціального та правового захисту військовослужбовців, осягнуто конституційно-правовий арсенал, який забезпечує законодавство України у регламентованому спектрі прав і свобод військовослужбовців Держприкордонслужби.

Проведено аналіз положень Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» на предмет системи соціального і правового захисту, який гарантується військовослужбовцям в політичній, громадській, економічній та соціальній сферах. Доведено, що соціальний захист здійснюється державою в межах правового поля, а правовий захист військовослужбовців перебуває в межах соціальної спрямованості.

Закцентовано увагу, що військовослужбовці при реалізації своїх загальногромадянських прав, повинні дотримуватися певних вимог та обмежень, які зумовлені особливостями їх правового статусу, як військовослужбовців. Встановлено, що соціальний захист, який гарантований державою для всіх громадян України відповідно до ст. 46 Конституції України відрізняється від соціального захисту військовослужбовців, який визначений у Законі України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» за своїм змістом та наповненням. Наголошено, що на протигагу норми ст. 3 Конституції України, яка спрямована на взаємовідносини за визначенням «від людини – до держави», військовослужбовці обтяжені обмеженнями щодо можливості користування окремими загально-громадськими правами, зокрема що стосується особливостей реалізації економічних, громадських, політичних прав і свобод. Аргументовано необхідність єдиного тлумачення та сприйняття змісту «правового захисту» військовослужбовців, що має трактуватися Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», структура якого тоді буде послідовно – логічною.

Ключові слова: соціальний захист, правовий захист, права і свободи, стимул, пільги, військовослужбовці.

Tsisar D. V. Social and legal protection of military personnel of the State Border Guard Service of Ukraine: certain aspects of regulatory and legal support

Abstract. The article examines certain aspects of the regulatory and legal support for social and legal protection of military personnel of the State Border Guard Service of Ukraine, which determine the fundamental principles of state policy of Ukraine in this area.

Through the prism of the Constitution of Ukraine provisions, the regulatory aspects of social and legal protection of military personnel have been considered, and constitutional and legal arsenal has been comprehended, which provides Ukrainian legislation in the regulated spectrum of rights and freedoms of military personnel at the State Border Guard Service of Ukraine.

An analysis of the provisions of the Law of Ukraine “On Social and Legal Protection of Military Men and Members of Their Families” has been carried out regarding the system of social and legal protection, which is guaranteed to military men in the political, public, economic and social areas. It has been proven that social protection is carried out by the state within the right field, and legal protection of military personnel is within the social orientation.

Emphasis is placed on the fact that, when exercising their general civil rights, military personnel must comply with certain requirements and restrictions that are determined by the specifics of their legal status

as military personnel. It is established that social protection, which is guaranteed by the state for all citizens of Ukraine in accordance with Article 46 of the Constitution of Ukraine, differs from the social protection of military personnel, which is defined in the Law of Ukraine "On Social and Legal Protection of Military Men and Members of Their Families" in its content. It is emphasized that in contrast to the provision of Article 3 of the Constitution of Ukraine, which is aimed at the relationship by definition "from a person to the state", military personnel are burdened with restrictions on the possibility of exercising certain general civil rights, in particular, with regard to the specifics of the exercise of economic, civil, and political rights and freedoms. The need for a unified interpretation and perception of the content of "legal protection" of military personnel, which should be interpreted by the Law of Ukraine "On Social and Legal Protection of Military Men and Members of Their Families", the structure of which will then be consistent and logical, is argued.

Key words: *social protection, legal protection, rights and freedoms, incentive, benefits, military personnel, military men.*

Постановка проблеми. Нормативно–правове забезпечення соціального і правового захисту військовослужбовців, зокрема Держприкордонслужби, фундамент якого базується на нормах Конституції України, покликаний захищати людину, як основну цінність держави, пріоритетним напрямом якої виступає всебічний захист соціальних потреб людини, її загальногромадських прав.

Специфіка правового статусу військовослужбовця забезпечується наявністю окремих додаткових гарантій/пільг, реалізацією соціального і правового захисту, який гарантується державою самостійними законами та відповідними нормативно–правовими актами. Проте статус військовослужбовця має ще й іншу сторону свого прояву, що відображає певні обмеження прав і свобод військовослужбовця, які стосуються окремих громадянських, економічних та політичних прав.

Аналіз досліджень і публікацій. Нормативно–правове регулювання соціального і правового захисту військовослужбовців є запорукою успішного виконання ними заходів, щодо захисту суверенітету і територіальної цілісності України [1, ст.17]. У дослідженні питань саме «соціального захисту» військовослужбовців вагомий внесок було зроблено низкою науковців, серед яких можна відмітити П.П. Богуцького, О.П. Сайнецького, Л.І. Мазуренка та інших. Проблематику «правового захисту» вивчали В.Я. Тацій, О.В. Петришин, Ю.Г. Барабаш, Ю.П. Битяк, А.П. Гетьман, А.М. Колодій, Д. Ролз та інші. Проте в умовах дії особливого періоду, під час війни, вочевидь, питання регулювання соціального і правового захисту військовослужбовців є дещо іншим та потребує додаткового вивчення. Тому з урахуванням цього питання норма-

тивно–правового регулювання соціального та правового захисту військовослужбовців набувають обертів своєї актуальності. У зв'язку з цим окреслимо **мету** наукової статті, як фокусування уваги на окремих особливостях нормативно–правового регулювання соціального і правового захисту військовослужбовців Держприкордонслужби з виокремленням актуальних проблем та визначенням шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Нормативно–правовим актом, який по праву вважається визначальним у сфері забезпечення соціального захисту військовослужбовців всіх військових формувань України, у тому числі військовослужбовців Держприкордонслужби виступає Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». Саме його положеннями визначені основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей, встановлено єдину систему їх соціального та правового захисту, гарантовано в економічній, соціальній, політичних сферах сприятливі умови для реалізації конституційного обов'язку військовослужбовців, щодо захисту вітчизни та врегульовано відносини у цій галузі [2]. Як зауважує П.П. Богуцький, цей Закон містить не лише нормативне закріплення економічних, соціальних, політичних прав, свобод військовослужбовців, але й передбачає реальні механізми забезпечення таких прав і свобод [3, с. 7]. Враховуючи, що норми захисту, механізми і матеріали такого захисту за змістом і обсягом цілком можуть бути предметом окремих наукових досліджень, тому нами буде розглянуто лише окремі елементи та норми соціального і правового захисту.

Передусім необхідно зазначити, що ст. 1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», визначає соціальний захист військовослужбовців як діяльність (функцію) держави, спрямовану на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності, статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі [2].

Законодавцем конкретизується акцент саме на конституційному базисі механізму і гарантій соціального і правового захисту військовослужбовців, який відображений у нормі другій ст. 1¹ вказаного Закону. У положенні цієї статті безпосередньо зазначено, що соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей базується на Конституції України. Водночас і нормі першій ст. 1² цього Закону зазначається, що військовослужбовці користуються усіма правами і свободами людини та громадянина, гарантіями цих прав і свобод, закріпленими в Конституції України та законах України, з урахуванням особливостей, встановлених цим та іншими законами [2]. Така конституційна основа соціального і правового захисту військовослужбовців дає підстави їм, як суб'єктам такого захисту використовувати весь конституційно-правовий арсенал для забезпечення всього спектру своїх прав і свобод. Адже за законами України, в рамках соціального і правового захисту військовослужбовців Держприкордонслужби законодавчо регулюється фактично вся сфера їх конституційних прав і свобод. Конституційно-правовий фундамент для формування законодавчої основи механізму реалізації заходів соціального захисту всіх військовослужбовців, зокрема, і військовослужбовців Держприкордонслужби, створює норма ст. 17 Основного Закону, щодо забезпечення державою, саме соціального захисту тих громадян, які перебувають на службі у Збройних Силах України та інших військових формуваннях [1]. Деталізується ця конституційна норма, в першу чергу, в Законі України «Про соціальний і правовий захист

військовослужбовців та членів їх сімей».

Але, передусім звернемо увагу на спектр конкретних норм, які дають можливість реалізувати політичні (право на об'єднання в політичні партії, виборчі права), так і громадянські (недоторканість, свобода совісті і ін.), економічні (заняття підприємницькою діяльністю і ін.), соціальні (матеріальне забезпечення, права на життя, на працю, на відпочинок, на охорону здоров'я) права.

Механізм реалізації політичних і громадянських прав та свобод військовослужбовців Держприкордонслужби є аналогічним, як і для всіх військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань. Зміст ст. 2 (Заборона обмежень прав військовослужбовців), ст. 5 (Забезпечення громадянських прав і свобод військовослужбовців), ст. 6 (Свобода совісті), ст. 7 (Недоторканість військовослужбовця) [2] містить конкретні норми, яких військовослужбовцям Держприкордонслужби необхідно додержуватись, а також виконувати. Щоправда, в тексті Закону, що розглядається немає конкретної вказівки на політичні права.

Вагомим інструментом механізму реалізації політичних прав і свобод військовослужбовців є передбачене ч. 5 ст. 5 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей їх сімей» право оскаржувати в суді незаконні дії військових посадових осіб і органів військового управління [2]. За своєю сутністю цей прояв захисту прав і свобод військовослужбовців є швидше правовим захистом, оскільки, на нашу думку, в ньому основну роль відіграє саме правовий метод забезпечення прав людини. Хоча спрямованість захисту інтересів особи в цьому випадку, безумовно, має соціальний характер.

Механізм реалізації громадянських прав військовослужбовців Держприкордонслужби, більшість з яких є природними, невід'ємними правами людини і громадянина, які не можуть бути обмежені [1, ст.21]. До них відносяться такі статті Основного Закону України, як: ст. 25 – право на громадянство; ст. 27 – право на життя; ст. 28 – право на повагу гідності; ст. 29 – право на свободу і власну недоторканість; ст. 30 – право недоторканості життя;

ст. 31 – таємниця листування, недоторканість особистого життя; ст. 33 – свобода пересування; ст. 34 – свобода думки і слова; ст. 35 – свобода світогляду; ст. 40 – право звертання до органів державної влади; ст. 48 – право на гідний життєвий рівень та інші [1, ст. 25–48].

Однак при розгляді механізму реалізації громадянських прав військовослужбовців принагідним буде акцентувати увагу на тому факті, що в цьому варіанті застосовуються такі форми реалізації, як необхідність додержання й виконання ними певних вимог, що зумовлено саме особливостями їх правового статусу, як військовослужбовців. Це стосується: свободи пересування, вільного вибору місця проживання, права вільно залишати територію України (ст.33), права на свободу думки і слова та вільне вираження своїх поглядів і переконань в інтересах національної безпеки для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно (ст.34) [1]. З огляду на специфіку механізму реалізації громадянських прав військовослужбовців Держприкордонслужби, доречним буде загострити увагу й на такій особливості використання ними норм права, як формі реалізації громадянських прав, яка передбачена ст. 60 Конституції, щодо права не виконувати явно злочинні розпорядження і накази [1].

Якщо враховувати, що порядок виконання службових обов'язків військовослужбовців Держприкордонслужби регламентується військовими статутами Збройних Сил України, то варто навести положення Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України з цього приводу. Так, в переліку загальних обов'язків військовослужбовців (розділ 1 “Обов'язки, права та відповідальність військовослужбовців”) зазначається, що на військовослужбовців в числі інших покладено обов'язок беззастережно виконувати накази командирів (начальників) [4, ч.4, ст.11]. А при визначенні прав військовослужбовців встановлено, що вони мають усю повноту прав і свобод, закріплених Конституцією [4, ст.9]. Тому для оцінки змісту та переконання військовослужбовця в очевидності і явності наказу чи розпорядження, як явно злочинного, то пункти 11, 28–30, 36–37 Статуту внутрішньої служби

Збройних Сил України є тому підтвердженням [4]. У нормах цих пунктів цілком слушно і детально регламентується і обґрунтовується доцільність беззастережного виконання наказу і, на нашу думку, тільки декларується теза, що за віддання і виконання явно злочинного наказу (розпорядження) винні особи притягаються до відповідальності згідно із законом [4, ч.2, ст.36].

Специфічним є механізм реалізації економічних прав військовослужбовців Держприкордонслужби. Такими, згідно з конституційними нормами науковці розглядають право на приватну власність (ст.41), право на підприємницьку діяльність (ст.42), право на користування природними та іншими об'єктами суспільної власності (ст. 13, 14) [1, ст. 13, 14, 41, 42]. Конституційні норми, що встановлюють основні засади реалізації права приватної власності в Україні, не передбачають пільг ні для яких категорій суб'єктів цього права. Військовослужбовці Держприкордонслужби зокрема, як і кожний громадянин України, мають право володіти, користуватись і розпоряджатись своєю власністю, результатами своєї інтелектуальності, творчої діяльності і це ж стосується їх права на користування об'єктами державної та комунальної власності. В такому разі для військовослужбовців Держприкордонслужби одержання заробітної плати від держави грошового забезпечення за виконання обов'язків по роду служби, є основним способом й джерелом створення і при множення ними своєї приватної власності.

За визначенням науковців, основні соціальні права людини військовослужбовців Держприкордонслужби становлять собою певні можливості користуватися соціальними благами чи пільгами у сфері матеріального виробництва, трудової діяльності, освіти, здоров'я, відпочинку, які передбачені у відповідних статтях Основного Закону. В системі соціальних прав, науковці розглядають: право на працю (ст.43), право на страйк (ст.44), право на відпочинок (ст.45), право на соціальний захист (ст.46), право на житло (ст.47), право на достатній життєвий рівень (ст.48), право на охорону здоров'я, медичну допомогу й медичне страхування (ст.49) [1, ст.43–49].

Погоджуючись із думкою Л.І. Мазуренко, що більшість із наявних пільг мають компенсаторне, не мотивувальне спрямування, а окремі положення ряду законів на сьогодні залишаються декларативними [5, с. 227], спонукає нас до їх перегляду, враховуючи ті обставини, які зумовлені запровадженням військового стану в країні у зв'язку із повномасштабним вторгненням РФ в Україну 24 лютого 2022 року.

Акцентуючи увагу на стимулюючій ролі механізму реалізації соціального і правового захисту військовослужбовців Держприкордонслужби необхідно зазначити, що в теорії права, правовий стимул в останній період розглядається, як вагомий інструмент правового регулювання формування демократичного суспільства. Правовий стимул визначається, як правовий мотив до законослухняної поведінки, який створює для задоволення власних інтересів суб'єкту, режим сприяння. Тенденція зміни балансу між обмеженням і стимулюванням, яка, на наш погляд має місце в нинішніх умовах, в подальшому, як прогнозують науковці, призведе до якісного стрибка, за яким відбудуться нові комбінації на користь стимулюючих засобів у механізмі реалізації прав і свобод людини. Це дає підстави приділити значно більшу роль стимулюючому фактору в механізмі реалізації соціального і правового захисту, чим це має місце на сьогодні.

Тому застосування стимулювання і заохочення, як матеріального так і нематеріального характеру, в механізмі реалізації соціального і правового захисту військовослужбовців Держприкордонслужби сьогодні цілком може й повинне відігравати більш дієву роль. При цьому ефективність такого застосування залежить від дотримання принципу справедливості. На цьому акцентує увагу відомий західний теоретик права Д. Ролз, який розглядає справедливість невід'ємним атрибутом реалізації прав людини [6, с. 206–214].

Слушно підкреслює О.П. Сайнецький, що стосовно військовослужбовців, соціальний захист є системою і превентивних, і поточних комплексних заходів, адже це особи, які знаходяться в особливих умовах, усе їхнє життя з моменту вступу на військову службу, сут-

тєво відрізняється від умов життя інших осіб [7, с. 208].

Тому необхідно наголосити, що в переважній більшості випадків для всіх громадян України соціальний захист, який передбачений ст. 46 Основного Закону, за своїм змістом та наповненням відрізняється від соціального захисту для військовослужбовців, що дає нам підстави вважати, що механізми та норми реалізації забезпечення соціальних прав, як складової частини соціального захисту військовослужбовців, має значно ширший спектр дії у сфері конституційних прав людини, які є специфічно спрямованими на військове середовище та передбачені Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Забезпечення правового захисту персоналу Держприкордонслужби є відображенням правовідносин людини (як персоналу) і держави (як Держприкордонслужби), де стрижневими загальними засадами забезпечення правового захисту персоналу Держприкордонслужби виступають норми ст. 3 Конституції України, а саме: 1–ша засада, Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю; 2–га засада, Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; 3–тя засада, Держава відповідає перед людиною за свою діяльність; 4–та засада, Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1]. Зазначена стаття являється першою і основною статтею, яка окремо присвячена людині. Такі науковці, як: В.Я. Тацій, О.В. Петришин, Ю.Г. Барабаш, Ю.П. Битяк, А.П. Гетьман та інші, вважають принципово важливим, що визнання людини є соціальною цінністю, адже це означає, що людина є цінністю не тільки сама для себе, а й для всього суспільства, для соціуму. Таким чином усі інші соціальні цінності мають бути підпорядковані, субординовані цінності людини [8, ст.3].

Говорячи про права і свободи людини та їх гарантії, які визначають зміст і спрямованість діяльності держави, маємо зрозуміти призначення цих норм, які окреслюють основний

вектор взаємовідносин між людиною та державою. Тому логічним буде розглядати цей вектор в площині поняття «від людини – до держави», що визначає реалізацію верховенства права людиною, щодо держави. Гарантом цих прав виступає третя та четверта засада зазначеної ст. 3, які передбачають, що за свою діяльність перед людиною, відповідає держава, яка бере на себе обов'язок утвердження та забезпечення прав і свобод людини [1]. Проте необхідно зауважити, що у правовідносинах між людиною та державою, відповідальність передбачає взаємний характер.

На підставі цих засад, що визначені Конституцією України необхідно звернути увагу, що Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» визначає та регламентує не лише соціальні, а й правові інтереси військовослужбовця. Однак при цьому ст. 1 цього Закону дає визначення лише соціальному захисту військовослужбовців, а не правовому чи соціальному і правовому захисту, хоча далі у розділі I йдеться про законодавство та гарантії, такого саме соціального і правового захисту (ст.1¹, 1²) [1].

Можливо автори цього Закону сприймали правовий захист, як такий, що знаходиться у сфері дії соціального захисту. Оскільки у широкому сприйнятті право є соціальним регулятором, тоді як соціальний захист в правовій демократичній державі є правовим за своєю сутністю. Відповідно правовий захист у такій державі має соціальну спрямованість [9, с. 12]. Проте така наша думка не вирішує проблему відсутності такого визначення, як правовий захист чи соціально і правовий захист в цьому Законі, що не в повній мірі відповідає задекларованій його назві «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Показово, за законодавчими змінами цього Закону вже у 2023 році його розділ III визначений, як «Право військовослужбовців на оскарження неправомірних рішень та дій, отримання правничої допомоги», на відміну від попередньої назви «Право військовослужбовців на оскарження неправомірних рішень та дій. Отримання правової допомоги».

Така зміна обґрунтовується законотворцем в основному необхідністю приведення тексту Закону «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», а саме ст. 59 Конституції України. Як відомо науковцям–правникам у тексті цієї статті у 2016 році внесені зміни, за якими норма «Кожен має право на правову допомогу» [10], замінена на норму «Кожен має право на професійну правничу допомогу» [1, ст.59].

Актуальність і необхідність такої зміни нам очевидна, щоправда на ці аспекти не звернули увагу автори науково–практичного коментаря Закону «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», яке вийшло у 2019 році, тобто на час вже внесених у 2016 році змін у ст. 59 Конституції України, коментуючи ст. 20 Закону [3, с. 243]. Хоча ці законодавчі зміни, як у Конституції України так і в Законі «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», викликають певний скепсис у практиків–правників, що здійснюють таку професійну правничу допомогу і у військовослужбовців, яким гарантується право на захист у порядку, встановленому законами.

Розглядаючи зміст правового захисту військовослужбовців Держприкордонслужби, звернемо увагу на норму Конституції України, що містяться у ст. 61. Зазначена норма передбачає, що ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення, а також, що юридична відповідальність особи має індивідуальний характер [1]. Ці норми є основоположними принципами права. А.М. Колодій аналізуючи принципи права України, відносить їх в одному разі до основних юридичних принципів, інтерпретуючи, як «...недопустимість повторного покарання за одне й те саме правопорушення...» [11, с. 55], а в другому варіанті розглядає їх, як різновид принципів процесуальних галузей права і, як принципів презумпції, деталізуючи при цьому визначення «...не може бути два покарання за одне й те саме правопорушення...» [11, с. 92].

На наш погляд, конституційна норма у її чинній редакції дещо звужує такий інструмент правового захисту людини, як не притягнення

її двічі за правопорушення, оскільки у її змісті йдеться про недопустимість притягнення двічі до юридичної відповідальності одного виду. Тоді як юридична відповідальність іншого виду допускається. Ця теза, на наш погляд, є значимою саме для військовослужбовців оскільки вона допускає відповідальність за правопорушення наприклад у вигляді дисциплінарного стягнення, а також кримінальну відповідальність, якщо правопорушення визнане, таким, що тягне за собою таку відповідальність.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене можна зробити наступні висновки.

Розглядаючи окремі аспекти нормативно-правового забезпечення соціального і правового захисту військовослужбовців Держприкордонслужби було встановлено, що вони ґрунтуються на основних нормах Конституції України, що охоплюють сферу їх конституційних прав і свобод та зорієнтовані захищати їх соціальні потреби, правові інтереси та надавати певні пільги/гарантії, які зумовлені їх правовим статусом. Проте такий статус вій-

ськовослужбовця наділяє їх, як додатковими пільгами/гарантіями так і обмежує, щодо певних прав. Ці обмеження, зокрема, торкаються політичних прав і свобод військовослужбовців, а також особливостей механізмів реалізації економічних та громадських прав. Для подолання перепон та сприянню розвитку, щодо покращення механізмів забезпечення соціального і правового захисту військовослужбовців необхідно акцентувати увагу на правовому стимулові, як фактору, що достатньо дієво впливає на розвиток правового забезпечення демократичного суспільства, де соціальний захист здійснюється в рамках правової площини, а правовий захист знаходиться у векторі соціальної спрямованості. Також необхідно зосередити увагу на послідовно – логічному тлумаченні змісту та наповненні Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» в частині внесення змін/доповнень до статті першої, щодо розкриття такого поняття, як «правовий захист» військовослужбовців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996р. №.254к/96–ВР. URL : <https://cutt.ly/fVjob1q>
2. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 12.12.1991р. № 2011–XII. URL : <https://cutt.ly/rVjpbKB>
3. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»: науково–практичний коментар / П.П. Богуцький, О.В. Кривенко, А.О. Кривенко, В.Й. Пашинський. Львів : НАСВ, 2019. 254с.
4. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: Закон України від 24.03.1999р. № 548–XIV. URL : <https://cutt.ly/LwooVH7Z>
5. Мазуренко Л.І. Основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців: нормативно–правове забезпечення. *Актуальні проблеми політики*. 2023. Вип. 71. С. 248. Ст.223–231. URL : <https://cutt.ly/MwXfBoV7>
6. Rawls J. A Theory of Justice. – Cambridge, Massachusetts, London: The Belknap Press of Harvard UP, 1971. 607р. URL : <https://cutt.ly/BwVjEGWq>
7. Сайнецький О.П. Зміст та особливості соціального забезпечення військовослужбовців як правового явища. *Митна справа*. 2013. № 5(2.2). С. 204–209. URL : <https://cutt.ly/5wXfBI45>
8. Тацій В.Я., Петришин О.В., Барабаш Ю.Г., Битяк Ю.П., Гетьман А.П. та ін. Конституція України. Науково – практичний коментар. Рекомендовано до друку постановою президії Національної академії правових наук України (протокол № 76/7 від 4 березня 2011р.). URL : <https://cutt.ly/UwXgJ2r0>
9. Цісар Д.В. Понятійно–категоріальний апарат дослідження соціального і правового захисту військовослужбовців Державної прикордонної служби України. *Науково – практичний юридичний журнал Публічне право*. 2023, № 1 (49) 5–14. URL : <https://cutt.ly/2wFWad46>
10. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 02.06.2016р. № 1401–VIII. URL : <https://cutt.ly/owHX0Cft>
11. Колодій А.М. Принципи права України: монографія. Київ: Юрінком Інтер. 1998. 208 с.